

104 SAYILI BELLETEN'DE ÇIKAN “İLK TÜRK
MATBAASI KURUCUSUNUN DİNİ VE FİKRİ
KİMLİĞİ” ADLI YAZI İÇİN BİR NOT

BELLETEN'in cilt XXVI, sayı 104 (Ekim, 1962) sayısında “İlk Türk Matbaası Kurucusunun Dinî ve Fikrî Kimliği” adı altında çıkan ve ilk Türk matbaasını kuran İbrahim Müteferrika'nın hayat ve fikirlerinden bahseden yazıda kısmen Cezarnak'tan, kısmen Karacson'dan gelen ve bizde de yerleşen bir kanâatin tarihî delillere dayanmadığını ileri sürmüştük. Bu kanâata göre, İbrahim Osmanlı-Nemçe savaşlarında tesadüfen Türk erlerinin eline düşmüş, köle olarak satılmış, fakirliğinden dolayı kimse “fidye” vermediğinden Türk köleliğinden kurtulamamış, bu yüzden ister istemez müslümanlığı kabule mecbur olmuştur. O yazıda, İbrahim'in Türklerin eline esir veya köle düşmeyeceğini gösteren delilleri saymış, onun tersine Habsburg'lar aleyhine Osmanlılara veya onların müttefiki olan Tököli İmre'ye katılmış olması ihtimalini; ya daha o zaman ya da daha sonra müslüman olduğunu veya mensup olduğu dinin müslümanlığa yakınlığı dolayısıyla kolayca müslüman sayılıverildiğini ileri sürmüştük. O yazıda onun Tököli hizmetinde olması ihtimalini de zikretmiştik.

Ahmet Refik'in “*Türk Hizmetinde Kural Tököli İmre*” (Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası, cilt VIII, sayı, 3, Mayıs 1932) adlı yazısında yayınladığı vesikalardan s. 13, 8 sayılı vesikada “Tököli İmre'nin kâtiplik hizmetinde bulunan” bir İbrahim'den bahsedildiğini yazımıza bir not olarak eklemek isteriz. Bu vesikadaki isim İbrahim şeklinde zikredilmekle beraber, onun bir Türk değil, bir Macar olduğu vesikanın bütününden anlaşılıyor. Bu isim ya Abraham karşılığı olarak yazılmıştır veya şahsın kendisi müslümanlaşmış olup adını İbrahim şeklinde kullanmaktadır. Bu adamın tahmin ettiğimiz İbrahim olup olmadığı araştırılmağa değer. Aynı zamanda, Müteferrika'nın original adının Abraham olduğunu da şimdilik bir faraziye olarak ileri sürebiliriz.

NİYAZI BERKES

